

Мястото и ролята на Държавния културен институт към министъра на външните работи във външната политика на Република България¹

Културната дипломация е реален интегрален елемент на публичната дипломация и представлява комплекс от практически действия, последващи определени стратегически цели от областта на културното взаимодействие между държавите, международните организации и другите институции.

Предвид динамиката във външнополитически регионален, европейски и международен план, засилването на ролята и мястото на културата в дискурса на обществото, все по-ярко се превръща в силния катализатор за межкултурни взаимодействия и за устойчиви и креативни послания, допринасящи за сближаването на общностите, за формиране на естетика и придобиване на етнокултурни познания за другия, за съседа.²

В проучване на експерти от авторитетния британски център DEMOS³ се посочва, че в съвременния постмодернистичен свят границите между "високата" и поп-културата постепенно изчезват и се минимализират. Не маловажна роля в този процес играят средствата за масова комуникация, Интернет и различните социални мрежи, както и развитието на отделни подотрасли в туризма, също така и засилените през последните години миграционни процеси.

В един от основните изследователски трудове на британския политолог и директор на Европейския съвет за външна политика Марк Ленърд ("*Дипломация с други средства*")⁴ се очертават най-важните цели на публичната дипломация през XXI век, като всички те са свързани с развитието на културната политика. Това са:

- повишаване на осведомеността на другите за конкретната държава;
- формирането на позитивни представи за страната и нейните ценности, гарантиране разбирането на нейните идеи и възгледи;
- привличане на чужденци в страната с цел туризъм и обучение, а също „пласирането“ на нейните стоки в чужбина;
- привличане на чуждестранни инвестиции и политически съюзници.

В този контекст от поставени в европейски план стратегически цели, ролята и дейността на Държавния културен институт (ДКИ) към МВнР от самото му създаване с Постановление №109 от 6 юни 2005 г. на Министерския съвет е в посока: „*Да бъде*

¹ Текстът е публикуван в списание „Дипломация“ на Дидлобатическия институт, по повод отбелязването на 15 години от създаването на института през 2020 година. Бр. 25, януари 2021, стр. 193-200.

² Този подход се основава на едно по-широко тълкуване на понятието "култура". Така например, професорът от Харвард Акира Ирие тълкува културата като "споделяна от членовете на обществото на система от вярвания, материални ценности, идеология, обичаи и начин на живот". Цит. по: Филимонов Г. «Мягкая сила» культурной дипломатии США. М.: РУДН, 2010. с. 25. Тук влизат както "високата" култура (литературата, културата, образованието), така и масовата (телевизията, киното, поп музиката, развлекателната индустрия).

³ <https://demos.co.uk/> Тук влизат както "високата" култура (литературата, културата, образованието), така и масовата (телевизията, киното, поп музиката, развлекателната индустрия).

⁴ Leonard M. Diplomacy by Other Means // Foreign Policy, 2002.

интегрална част от международното културно сътрудничество и да съдейства за успешното изпълнение на външнополитическите приоритети на България със средствата на културната дипломация“.

Но светът се променя непрестанно, динамиката често е и невидима, изправени сме пред много предизвикателства и често в създаваните конфликти, именно културата се очертава като силен инструмент и оная „мека сила“, разполагаща с огромен потенциал за преодоляване на разделенията, за укрепване на уязвими общества и подобряване на международните отношения и сближавания, споделяния на креативни послания и помирявания. В световен мащаб Европа е възприета като богат на културно-историческо наследство и на динамични творчески сили континент, затова културата се е оформила като неразделна част от външната дейност на Европейския съюз, а България следва тази линия на политика, защото имаме привилегиите на страна с богат арсенал от културно-историческо и археологическо наследство, добре развиваща се съвременна културна сцена, и всичко това следва да бъде споделяно със света и популяризирано професионално и устойчиво. В този ред на мисли, една от задачите на Института е да бъде медиатор в процеса на популяризиране на културни проекти, чрез възможностите на дипломатическите ни представителства и други партниращи организации като галерии, университети, научни и неправителствени организации, сдружения, медии.

През 2020 година Държавният културен институт към министъра на външните работи навърши своите 15 години от създаването и позиционирането му в процеса на реализиране на културни политики и в контекста на външнополитическите взаимодействия и взаимоотношения. Реализираните до сега множество културни проекти с чуждестранни институти, организации и дипломатически представителства, подкрепени филмови, музикални, визуални инициативи и изяви на артисти са изграждали образа на структурата до сега. И в тази линия на активна културна политика през последните години представителната изложба „Дипломация и изкуство“ представя една важна част от отминалите национално значими проекти през 2019 година по повод 140 години българска дипломатическа служба, защото на практика показва силната връзка между изкуството и дипломацията през десетилетията, през силното въздействие на натрупаната история и художествен патос чрез произведения на изкуството, превърнали се неразривна част от богатия арсенал на Художествения фонд на МВНР. Това е процес на взаимодействие, в който чрез творбите на българските художници дипломацията на практика „вербализира“ националните ценности и светоусещане. От друга страна – участието на дипломацията в процеса на презентация на творбите на българските творци – създава връзката, която изгражда нещо много важно и вярваме устойчиво – това е доверието на обществото към дипломатическата служба. Насърчава се диалогът с гражданското общество, което формира в значителна степен публичните нагласи към провежданата външна политика.

„ ДИПЛОМАЦИЯ И ИЗКУСТВО“ - представителната изложба с шедьоври от Художествения фонд на Министерството на външните работи по повод 140 години българска дипломатическа служба

Един от ключовите проекти, с които се отбелязаха 140 години от началото на новата българска дипломатическа служба през 2019 година бе представителната сборна изложба

„Дипломация и изкуство“. Тя беше официално открита в галерия „Академия“ в Националната художествена академия - София от вицепремиера и министъра на външните работи г-жа Екатерина Захариева при засилен медиен и дипломатически интерес. Експозицията бе и част от богатата програма на Европейските дни на наследството в столицата, които се организират от Френския културен център в София и Столична община. Изложбата представя една малка, но знакова част от художествени произведения от колекцията на Министерството на външните работи - оригинална художествена сбирка, собственост на държавна институция у нас. В експозицията са включени произведения на 21 автори от различни творчески генерации, с различна индивидуалност, характер и стилова ориентация. Направената специална селекция цели да открие както лидиращите тенденции, характерни за българското изкуство през XX век, така и разбирането на българската дипломация за йерархията на художествените стойности и за пластическите постижения на времето.

Изложбата успешно гостува през 2020 и 2021 година в страната в едни от активните центрове за култура и изкуство като *Регионалния исторически музей – Русе, Градска художествена галерия „Борис Денев“ – Велико Търново, Градска художествена галерия – Благоевград, Художествената галерия „Владимир Димитров-Майстора“, гр. Кюстендил*. Този важен за културната дипломация проект е подготвен и реализиран от Държавния културен институт към министъра на външните работи в партньорство с редица важни национални институции-партньори, измежду които екип от преподаватели към Националната художествена академия, експерти от Държавна агенция "Архиви", Монетен двор.

Систематиката на живописната експозиция извежда някои от ключовите проблеми на новата ни художествена история, без да следва пряко хронологическата линия на този твърде обемен и динамичен като художествен профил период. В раздел Класическа колекция се нареждат произведенията на някои от най-значимите представители на българското изкуство от първата половина на XX век, като Златьо Бояджиев, Цено Тодоров, Бенчо Обрешков и Никола Танев. Образите на Родното представя авторите, за които културната гравитация на националната традиция има определящо творческо значение. В Другите ветрове се налагат имената на художници с интерес към експресивната изразност на модерното изкуство и сугестивните възможности на “колористичната” живопис. Разнообразното в пластическо и концептуално отношение преобразуване на живописни формули през втората половина на XX век е отразено в произведенията от раздела Свободната артистичност. Съпоставени помежду си, творбите в изложбата създават една многообразна и разноезична художествена среда, чиято селекция откроява наред с общите идейни фокуси и оригиналният характер на индивидуалните стилове. В този смисъл експозицията е показателна за стратегическото партньорство между дипломация и култура посредством универсалния език на изкуството.

Скулптурен парк на Министерство на външните работи

Скулптурният парк представлява една специфична колекция скулптури, която вече десетилетие и половина живее ново превъплъщение в парка на Министерството на външните работи. Няколко български държавни институции освен Министерството на външните работи - Националната художествена галерия, Националният археологически музей, Софийската градска художествена галерия обединяват усилия за изграждането на тази уникална духовна среда през годините. Колекцията събира редки археологически паметници, произведения на българската класическа традиция като например от Иван Лазаров, Иван Фунев, Любомир Далчев, през поколението, което изгражда българската скулптура през втората половина на миналия век като Валентин Старчев, Величко Минев и много други. Достигането на едно модерно концептуално пластическо търсене се открива в работите на автори като Иван Русев, Альоша Кафеджийски, Емил Мирчев. Идеята да бъдат изложени истински оригинални образци на съвременната българска скулптура среща солидната подкрепа на белгийския меценат Юго Вутен. Неговото имение в град Гейл е най-големият в света музей на българска скулптура извън страната ни. Голяма част от изложените отливки са дарение от покойния вече Юго Вутен и така проектът *Скулптурен парк* на МВНР придобива международни измерения и национално значение като парк на открито с уникални шедеври.

На пръв поглед тази скулптурна колекция е твърде далеч от привичните представи за „външни работи“. Но само на пръв поглед, защото Министерството на външните работи е своеобразна витрина на България. Тук, чрез произведенията на българските скулптори, чуждестранните дипломати и гости всекидневно влизат в досег с гения и самочувствието на българските творци, с дълбочината и изтънчеността на духовната традиция на България. Проектът *Скулптурен парк* дава на дипломатическата служба и комуникационен канал за приближаване към гражданското общество. Публични събития като *Нощта на музеите*, *Дните на европейското наследство*, *Дните на отворени врати*, организирането на посещения в парка и Министерството на граждани и преди всичко на млади хора, са регулярна практика, която доближава институцията максимално до обществото, до хората. Организирането се и изложби на млади автори в пространството на галерия „Мисията“ към Държавния културен институт, открита през 2009 година и все по-осезаемо превръщаща се като важно културно пространство за изкуство, дискусии среща на културата с дипломатията.

Сградите на дипломатическата служба

Особена роля имат сградите на дипломатическата служба в овеществяването на националния образ пред външния поглед и затова историческата ретроспективна линия е показана в представителната експозиция „Дипломатия и изкуство“. Първите шест министерства след приемането на Търновската конституция се помещават в една от

малкото представителни сгради в столицата на Княжеството. За няколко десетилетия Министерството на външните работи и изповеданията се намира в сградата на БАН срещу Народното събрание, в съседство със законодателната институция и легациите. Днешната сграда на МВНР е построена през 1980-те години по проект на архитектите Лозанов, Томалевски, Николов. Една част от богатата колекция от произведения на български художници се намират в представителните пространства, салони и кабинети в настоящата сграда на Централно управление на министерството.

Развитието на мрежата от дипломатически представителства след обявяването на Независимостта, повдига въпроса и за културната комуникация, която те ще носят. В повечето случаи българските дипломатически мисии се помещават в забележителни сгради – паметници на културата, които се превръщат и в дом на многобройни произведения на българското изкуство, сътворявани там. В това отношение мисията ни в Париж има своето особено място. България става собственик на сградата, построена в стил Луи XV, през 1946 година. В следващите десетилетия тя вече е гостоприемно отворена за именити български художници. В изложба „Дипломация и изкуство“ творби от 1970-те са подписвани като създадени в Париж. Специално за представителните салони на мисията ни Златю Бояджиев рисува серия произведения „Годишни времена“ и емблематичната си работа „Две сватби“.

Със забележително присъствие е друга българска резиденция - в Рим и тя сама по себе си също е произведение на изкуството. Посолството ни в Букурещ, например има една от най-богатите колекции от произведения от български художници. Трябва да се отбележи и друга емблематичната сграда в сърцето на Европа - Българския културен институт „Дом Витгенщайн“ във Виена, строена по проект на известния австрийско-британски философ Лудвиг Витгенщайн и днес е модерна галерия за гостуващи международни изложби, концерти, кинопрожекции, дискусии и др. През 1975 г. сградата бива придобита от България и оттогава в нея се помещава Българския културен институт „Дам Витгенщайн“.

Резиденцията ни пък в Белград има друга история: сградата е проектирана в модерен стил, отличаващ я в квартала на дипломатическите резиденции. В средата на 1930-те между София и Белград се установява активен политически диалог и като символичен жест България инвестира в изграждане на своето представителство. Още при проектирането е замислено мисията да приюти произведения от водещи български художници като Васил Стоилов и Константин Щъркелов, а Иван Пенков създава изключителен стъклопис за парадното стълбище в мисията.

Историята на дипломатическата институция в контекста на 140-годишната ѝ е проследена и през някои по-емблематични архивни фотоси на сградите на Министерството

на външните работи. Представени са и забележителни архитектурни примери на български задгранични мисии, както и разкази за българските художници, работили през годините за тяхното естетическо оформление. В отделен раздел са проектите на творци относно дизайна на българските банкноти и монети, поръчвани от Българска народна банка.

Държавният културен институт към министъра на външните работи е институция, която изпълнява своята мисия: да бъде интегрална част от международното културно сътрудничество, да съдейства за успешното изпълнение на външнополитическите приоритети на България със средствата на културната дипломация, да подкрепя и насърчава българската артистична среда, за да бъде разпознавана и популяризирана по света. Затова и амбициите за членство в клъстерната мрежа на EUNIC са реализуеми в близък план, както и в други важни международни организации по публични култури политики. Тези петнадесет години от създаването на института са началото за укрепване на основите на институционалната културна дипломация в България, за да се започне в партньорство и колаборативност към активно присъствие на културната сцена и дипломация, с устойчиви и креативни проекти в европейски, международен и регионален план.

Снежана Йовева-Димитрова
Директор на
Държавен културен институт към министъра на външните работи
ул. „Александър Жендов“ № 2, София 1113
<https://www.culture-mfa.bg>